

Kasnosrednjovjekovno groblje u Stožancu uz crkvu Gospe od Site

Hrvoje GJURAŠIN, prof.
kustos, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika
HR - 21000 Split, S. Gunjače b.b.

Autor objavljuje rezultate arheoloških iskopavanja kasnosrednjovjekovnog groblja u Stožancu oko današnje crkve Gospe od Site. Od 1990. - 1993. godine istražen je i sustavno dokumentiran 191 grob. Otkriveno je i 28 stećaka, od kojih su tri s ornamentima. U petnaest grobova bilo je priloga, a nekoliko predmeta je nađeno izvan grobova. Najstariji nalazi su ukrasne pločice - možda dijelovi dijadema, prstenje sa staklenim okom u simetrično postavljenim kvačicama, te novčić grada Splita. Prema nalazima ukapanje na groblju traje od 14. do kraja 18. stoljeća.

Istočno od Splita, pod brdom Perun, nedaleko od rijeke Žrnovnice u mjestu Stožancu, smještena je crkva Gospe od Site. Naziv je dobila prema travi sita (lat. juncus), koja raste na močvarnom tlu okolice.¹

Prvotna crkva, sagrađena vjerojatno u 11. stoljeću, prvi se put spominje 1129. godine pod imenom Sv. Marije u sačuvanim ispravama samostana Sv. Stjepana pod borovima u Splitu, koji je na ovom području imao posjede.²

Pod nazivom "Crkva Sv. Marije od Site" spominje se prvi put 1430. godine u ugovoru koji su seljaci Opačeg sela sklopili s Deodatom, opatom samostana Sv. Stjepana u Splitu.³

Početak 16. stoljeća, u vrijeme kada Poljica priznaju tursku vlast, koja traje sve do kraja 17. stoljeća, crkva je zapuštena i nalazi se u ruševnom stanju.⁴

Nakon odlaska Turaka, kada Poljica ponovno postaju sastavni dio mletačke Dalmacije,⁵ crkva je obnovljena, te je u popisu crkva splitske nadbiskupije. Na početku 18. stoljeće nalazimo je pod nazivom crkva Presvjetle Djevice Marije u Stožancu.⁶

Godine 1944. ova stara, vjerojatno romanička crkva je srušena.⁷ Na njenom mjestu se od 1954. do 1956. godine gradi današnja strožanačka crkva.⁸ Sa stare crkve su ugrađeni nadvratnici, novije rozete i zvonik na preslicu, a jedan od stećaka koji je još od 1873. godine bio postavljen uz južni zid crkve,⁹ kao vanjska oltarna menza, vraćen je na svoje novo mjesto.

¹ LJ. MIŠIĆ - R. LAKUŠIĆ, *Livadske biljke*, Sarajevo, 1990., 140.

² D. VLAŠIĆ, *Prošlost Podstrane*, Split, 1988., 155.

³ ISTI, nav. dj., 156.

⁴ Isto, 156.

⁵ V. OMAŠIĆ, *Iz prošlosti Podstrane, Podstrana od davnih do naših dana*, Podstrana, 1991., 126; A. LAUŠIĆ, *Postanak i razvitak poljičke kneževine*, Split, 1991., 110.

⁶ D. VLAŠIĆ, nav. dj., 156.

⁷ Isto, 157.

⁸ Isto, 157; Fotodokumentacija Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju iz 1954. godine.

⁹ Isto, 157.

Zbog potrebe gradnje pastoralnog centra na prostoru sjeveroistočno od crkve Gospe od Site, 1991. godine započela su zaštitna arheološka istraživanja pod stručnim nadzorom Zavoda za zaštitu spomenika kulture iz Splita, odnosno arheologa F. Oreba.¹⁰ Te godine istraženo je 25 grobova, južno i jugoistočno od apside crkve. Sljedeće godine istraživanja su nastavljena uz suradnju Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika.¹¹ Te su godine istražena 154 groba sa sjeverne strane crkve, te 1993. još 12 grobova. Ukupno je istražen 191 grob, računajući i grobove ispod stećaka.

Groblje se prostire oko cijele crkve, a najvećim dijelom s njene sjeverne strane. Dio groblja južno od crkve još nije istražen.¹² Do sada je istraženo više od 1.000 m², i prema nalazima ukapanje je vršeno do kraja 18. tj. početka 19. stoljeća.¹³

Prema raspoloživoj fotodokumentaciji Državne uprave za zaštitu spomenika kulture iz 1954. godine,¹⁴ vidljivo je da je bilo grobova uz samu sjevernu stranu crkve, koji su te godine uklonjeni, kako bi se uredio prolaz. Tada su vjerojatno uklonjene i grobnice iz crkve Gospe od Site.

Na dosada istraženom području je ustanovljeno:

Vrsta grobova	Broj grobova	Broj pokojnika
Prazni ili jako oštećeni	10	/
Uobičajeni	158	511 (101 dječji)
Ispod stećaka	23	104
Ostaci pokojnika izvan grobova		8
Ukupno:	191	623

U 48 grobova bio je samo po jedan pokojnik, u 15 grobova su ostaci po dva pokojnika. U ostalim grobovima uz ostatke po jednog ili dvaju pokojnika *in situ*, a ponekad i bez njih, bili su ostaci i do 16 pokojnika. "Kosti prije umrlih pri novom ukopu su se vadile, a nakon polaganja novog mrtvacu ponovno vraćale u grob i to tako da poslagane do nogu ili sa strane po sredini groba,

Arheološka istraživanja 1990., 1991. i 1993. godine

Opće karakteristike groblja

¹⁰ F. OREB - H. GJURAŠIN, Zaštitna arheološka iskopavanja u Strožancu nedaleko Splita, *Obavijesti HAD-a*, 23-3, 1991., 69-73; Arheološka istraživanja kod crkve Gospe od Site u 1990. i 1991. godini, *Podstrana od dawnine do naših dana*, Podstrana, 1991., 89-91.

¹¹ F. OREB - H. GJURAŠIN, nav. dj., 69-73.

¹² D. VLAŠIĆ, nav. dj., 178.

¹³ Isto, 178.

¹⁴ Isto, 178. Tadašnji Konzervatorski zavod za Dalmaciju, danas Državna uprava za zaštitu kulturne baštine, Povjerenstvo u Splitu.

a lubanje su se obično stavljale uz glavu zadnjeg umrlog.¹⁵ Uz ovakve česte primjere postoje i na ovom lokalitetu prave kosturnice jer je u nekim grobovima zatečena samo hrpa kostiju više pokojnika a njihov broj smo određivali najčešće po broju lubanja.

Oko 50% grobova (uključujući i one ispod stećaka) orijentirano je uobičajno I - Z (98), oko 20% S - J (36), a ostatak sjeveroistok-jugozapad i jugoistok-sjeverozapad. Grobovi se nalaze na različitim dubinama od 17 do 95 cm, a najčešća dubina je 30 do 50 cm.

Preko 50% grobova je pačetvorinastog tipa, češće nepravilnog. Dosta ih je ovalnog, a svega dvanaest trapezoidnog tipa.

Gradeni su obično od jednog do pet redova, uglavnom obradenog kamena, postavljenih u suho, bez upotrebe vezivnih sredstava. Kamen za njihovu gradnju je vađen iz zidova antičke građevine koja je prvotno zauzimala prostor gdje je danas groblje i crkva. Nekoliko grobova sjeveroistočno od apside današnje crkve koristi za obložnice antičke zidove. Grobovi su bili pokriveni s nekoliko većih i debljih ploča, a nepravilni spojevi, šupljine, između ploča pokrivene su pločicama. Uzglavnice i donožnice su rađene kao i grobne obložnice, ili od deblje ploče koja je postavljena okomito. Interesantno je da je donožnica, odnosno učelak na grobu 38 izrađen od jednog većeg komada antičke žbuke, u kojoj nalazimo komadiće opeke, a strana učelka okrenuta prema grobu ispunjena je kockicama mozaika. Samo je nekoliko grobova imalo učelak, ploču ili komad kamena koji se iznad uzglavnice ili donožnice izdizao 20 - 30 cm. U nekoliko slučajeva učelak je bio iznad uzglavnice i iznad donožnice groba. Svega u nekoliko slučajeva dno groba je bilo pokriveno pločama.

Grobovi 75 i 144 imaju kamene istake na obložnicama, odnosno na uzglavnici i donožnici, koje su služile za postavljanje kamene ploče ili ploča tj. za ukopavanje u dvije razine.

U nekoliko slučajeva ustanovljeno je ukapanje u dva sloja.

U istraženim grobovima nije se naišlo na tragove drva ili

¹⁵ D. JELOVINA, *Starohrvatske nekropole*, Split, 1976., 40.

čavala, a samo četiri čavla nađena su izvan grobova, tako da možemo zaključiti da su se mrtvaci ukapali bez drvenih lijesova.

Od 191 istraženoga groba, 11 ih je bilo bez osteoloških ostataka. Dva su bila prazna (92 i 93), a ostalih devet su većim dijelom bili uništeni tako da nisu pronađeni tragovi pokojnika. Izvan grobova su pronađeni ostaci još osam kostura. Te kosti su nepažnjom ostale izvan grobova, najvjerojatnije kada su se čistili grobovi za novi ukop.

Prema položaju kostura u grobovima vidljivo je da su se pokojnici pokapali u ispruženom stavu, položeni na leđa. Podjednako nalazimo ruke prekrížene na trbuhu, uz tijelo ili na prsima.

Na temelju osteoloških ostataka ustanovili smo da je pokopano 101 dijete, 22 ženske i 23 muške osobe, dok se za najveći dio pokojnika nije mogao utvrditi spol.

U samo petnaest grobova, uključujući i grobove ispod stećka bilo je nalaza.

Orijentacija: I-Z. Grob je pokriven s četiri veće pravilne kamene ploče, a na dnu rake je zemlja. Obložen je s većim i manjim komadima obrađenog kamena. Šest je lubanja na zapadnoj strani groba, a na istoku su ostale nabacane kosti. Nije bilo moguće izdvojiti niti jedan kostur. *Nalazi:* Brončani prsten širine 5 mm s lagano ispupčenim rubom.

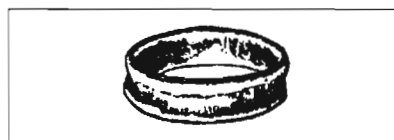
Orijentacija: I-Z. Grob je pokriven sa šest većih kamenih ploča, a na dnu rake je zemlja. Obložen je s većim i manjim komadima obrađenog kamena. U grobu je bila pokopana žena, s rukama prekríženim na grudima, čiji su osteološki ostaci dobro sačuvani. *Nalazi:* Na prstu desne ruke pronađen je srebrni prsten s pozlatom. Iznutra je ravan a izvana konveksan. Na prednjoj strani ima četiri simetrično postavljene kvačice, koje drže zeleno stakleno oko.

Orijentacija: JI-SZ. Grob je pokriven s dvije veće i jednom manjom kamenom pločom, a dno rake je djelomice popločano. Obložen je s manjim i većim komadima obrađenog kamena, a pri vrhu pločicama. Pronađen je jedan kostur *in situ*, s rukama položenim uz tijelo. U jugoistočnom dijelu groba nađeno je šest lubanja, a ispod popločana dna rake također je nađeno dosta nabacanih kostiju. *Nalazi:* Srebrni prsten s pozlatom izrađen od srebrne vrpce koja se pri vrhu razdvaja u dvije užje vrpce i na tom dijelu zaletovane su dvije kalote, valjkastog oblika u kojima je smještena staklena pasta, sive boje. Obruč prstena je iznutra ravan, izvana lagano zaobljen i ukrašen ugraviranim rombovima odvojenim s po dvije okomite crte. Prsten je nađen u jugoistočnom dijelu groba.

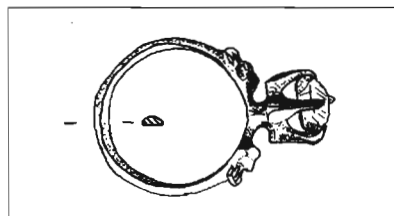
Orijentacija: S-J. Grob je pokriven s jednom većom i četiri manje kamene ploče, a na dnu rake je zemlja. Obložen je poluobrađenim kamenom, raznih veličina, a gornji je red obložnica od sedre. Jedan je kostur s rukama uz tijelo. Na južnoj strani groba

Nalazi u grobovima

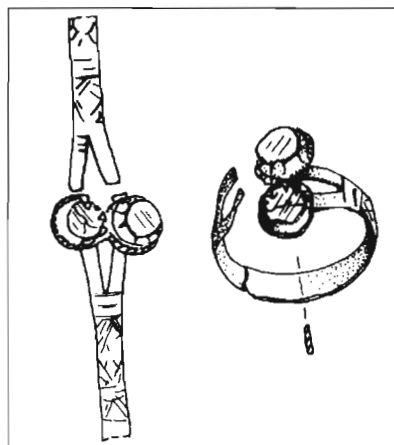
Grob 58

Grob 61

Grob 96

Grob 99

Grob 102

pronađeno je još pet lubanja, od toga je jedna dječja. *Nalazi:* Na prstu desne ruke nalazio se uski brončani prsten, rađen kovanjem, širine 2 - 3 mm.

Orijentacija: I-Z. Grob je pokriven s dvije veće i tri manje kamene ploče, a na dnu rake je zemlja. Obložen je s većim i manjim komadima poluobrađenog kamena. Dobro je sačuvan kostur žene, s rukama prekrženim na trbuhu. *Nalazi:* Dvije brončane medaljice pronađene su na istočnoj strani groba, gdje su pronađene i tri lubanje i veći broj kostiju.

Izgled prve medaljice:

Av. Sv. Ante Padovanski koji u desnoj ruci drži procvijetali križ, ukolo teče natpis S. ANT. D.PADVA., a pri dnu medaljice natpis ROMA.

Rv. Bogorodica u naručju s Isusom sjedi na krovu loretske Svete kućice.

Izgled druge medaljice:

Av. Bogorodica s Isusom u naručju ispod dviju kadionica i između dvaju anđela.

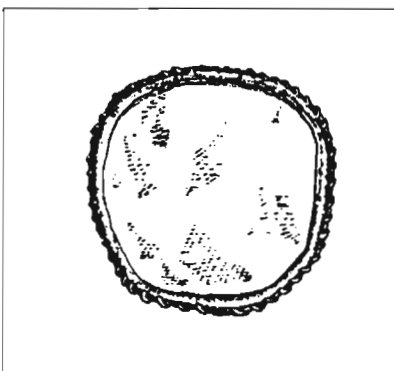
Rv. Raspelo.

Grob 130

Orijentacija: I-Z. Grob je pokriven s dvjema pločama, a na dnu rake je zemlja. Obložen je redom većeg kamena. Loše sačuvani dječji kostur. *Nalazi:* Jedanaest većih zrna, izrađenih od kosti, a pripadali su brojanci. Nađene su tri vrste zrna; manji s romboidnim ukrasima, veći s uzdužnim udubljenim linijama i najveći u obliku čaške cvjeta.

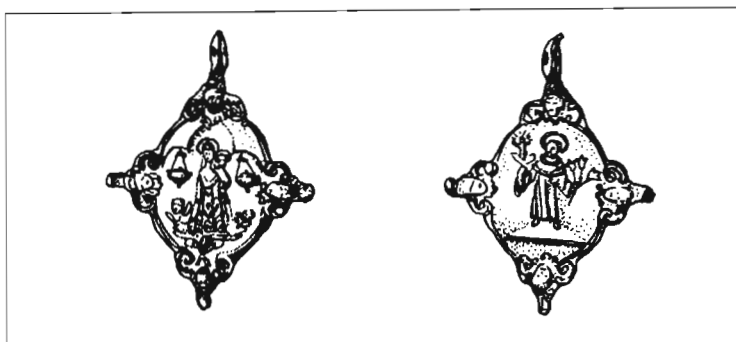
Grob 153

Orijentacija: I-Z. Grob nad istočnim dijelom nije bio pokriven, a na zapadu je bio pokriven s manjom kamenom pravokutnom pločom. Na dnu rake je zemlja, a obložen je s četiri reda većeg i manjeg kamena, te okomito usađenom kamenom pločom na istoku. U zapadnom dijelu je 8 lubanja, a u istočnom ostaci još jedne. Na dnu groba pronađen je kostur s lubanjom na istoku. Kostur je loše sačuvan, a prema širini karličnog sklopa izgleda da se radi o muškarcu. Dijelovi kostura kojima su pripadale spomenute lubanje bili su nabacani po cijeloj dužini groba. *Nalazi:* Medaljon s dva stakalca pronađen je uz lubanju kostura *in situ*, dok za okrugle koštane pločice i brončane kopče nije moguće ustanoviti kojem su pokojniku pripadali. Medaljon se sastoji od dva stakalca, nepravilnog, ovalnog, skoro četvrtastog oblika, zelenkaste boje, debljine točno 1 mm, ravne prednje i stražnje površine. Oba stakalca su oštrog ruba, koji je vjerojatno izrezuckan kliještima. Sačuvan je dio limenog brončanog okvira koji ima s unutrašnje strane dva žlijeba - utora, za stakalca. Koštane pločice, okrugle, promjera 11 mm, s rupicom od 3 mm po sredini (4 kom). Kopče od brončane žice za odjeću. Jedna veća i dva para manjih.

Grob 155

Orijentacija: S-J. Grob je pokriven s pet većih, debelih kamenih ploča, a na dnu rake je zemlja. Obložen s tri reda većeg i manjeg obrađenog kamena. Pronađeno je šest lubanja i veliki broj razbacanih kostiju. *Nalazi:* Među kostima je pronađena ovalna medaljica, sa četiri nasuprotno postavljene, isturene glave

andela (?), uokvirene spiralnim ornamentom.

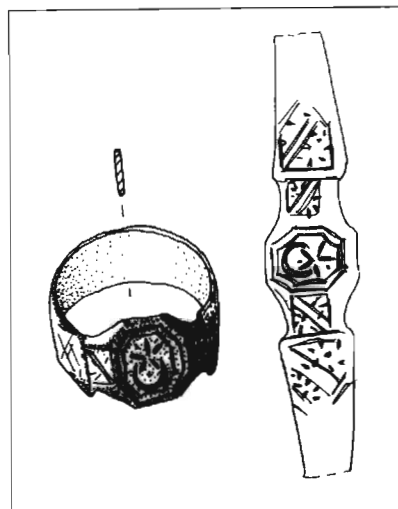
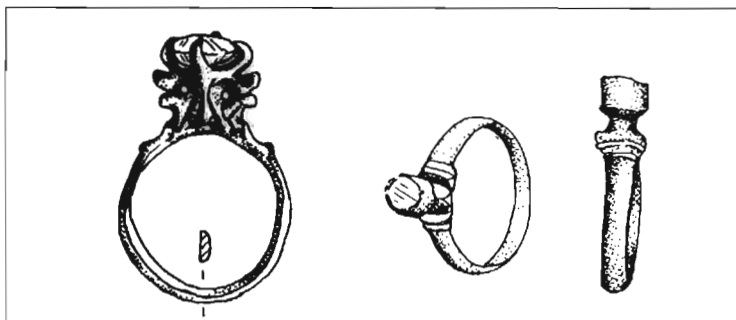
Av. Sv. Ante koji u lijevoj ruci drži ljiljane, a u desnoj procvjetali križ.

Rv. Bogorodica s Isusom.

Orijentacija: I-Z. Grob je pokriven s tri veće kamene ploče, a dno rake je popločano. Obložen je s četiri reda većih i manjih klesanaca. Pronađene su dvije lubanje na zapadu i nekoliko ostalih kostiju. *Nalazi:* Ispod ostataka kostura pronaden je srebrni prsten s pozlatom. Širine je 8 mm, s nepravilnim, dvostruko urezanim osmerokutnim proširenjem na gornjem dijelu, promjera 13 mm. U proširenju je ugraviran polumjesec i laticasta zvijezda s pet krakova. Sa strane proširenja su urezani četverokuti s dvije usporedne urezane kose crte. Ispod njih nalaze se urezani peterokutni "štitovi" isto tako s dvije kose usporedne, urezane crte. Svi prazni prostori na urezanim ploham ispunjeni su urezima.

Orijentacija: SI-JZ. Grob je pokriven s četiri veće ploče, a na dnu rake je zemlja. Obložen je s 2-3 reda kamena. Pronađeno je 11 lubanja i nešto malo kostiju. *Nalazi:* Kopča za odjeću od srebrne žice.

Orijentacija: I-Z. Grob je pokriven sa šest ploča, a na dnu rake je zemlja. Obložen je s 3-4 reda kamena. Jedna je lubanja na zapadu, tri po sredini groba, a jedna na istoku. Ostale kosti su razbacane po grobu. *Nalazi:* Dva prstena od srebra s pozlatom. Prvi je iznutra ravan, a izvana konveksan. Na prednjoj strani je ukrašen s dosta izduženim biljnim ornamentom koji na vrhu završava s četiri simetrično postavljene zavinute kvačice koje drže zeleno stakleno oko. Promjer je 20 mm. Visina sa staklenim okom 35 mm, a na ukras otpada 12 mm. Drugi je prsten također iznutra ravan, a izvana konveksan. Na prednjoj strani ima valjkastu kalo-

Grob 156

Grob 170

Grob ispod stećka 5

tu, malo uzdignutu iznad karike prstena, u kojoj je smještena bezbojna staklena pasta. Promjer 18-19 mm. Visina s prednjim ukrasom 29 mm.

Grob ispod stečka 6

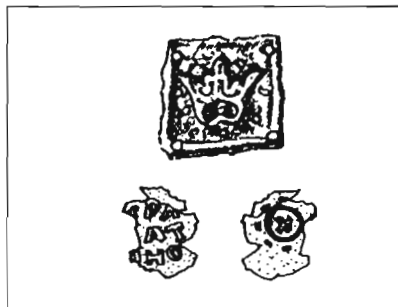
Orijentacija: I-Z. Grob je pokriven s tri deblje kamene ploče, a na dnu rake je zemlja. Obložen je s neobrađenim kamenom. Otkriven je kostur samo jednog pokojnika - muškarca, dobro sačuvan, s rukama položenim na prsima. *Nalazi:* Jedanaest koštanih probušenih zrna brojanice, raznih veličina i ukrasa. Tri mala i jedan veći bez ukrasa. Jedno veće po sredini ima tri poprečna paralelna duboka žlijeba. Dva raznih veličina s uzdužnim udubljenim linijama, tri s romboidnim ukrasima i jedna najveća u obliku cvijeta.

Grob ispod stečka 7

Orijentacija: I-Z. Grob je pokriven pločom samo sa zapadne strane, a na dnu rake je zemlja. Obložen je s nekoliko okomito usadenih ploča i neobrađenim kamenom. Kostur žene in situ i osam lubanja. *Nalazi:* Četrdeset dva koštana zrna brojanice nađena su uz ruke pokojnice. Manjih koštanih zrna bez ukrasa ima 35, a sedam većih imaju po sredini tri poprečna paralelna duboka žlijeba.

Grob ispod stečka 14

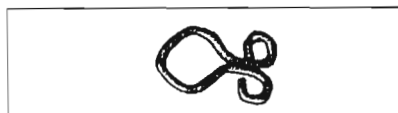
Orijentacija: JI-SZ. Grob je pokriven s jednom velikom i četiri male ploče, a dno rake je popločano. Obložen je s nekoliko redova većeg obrađenog kamena, a koristi i zid antičke građevine za obložnicu. Kostur žene s jednom rukom uz tijelo, a drugom na prsima. U zapadnom dijelu još jedna lubanja ali bez ostalih dijelova kostura. *Nalazi:* Jedna cijela ukrasna pločica i tri ulomka, te novac grada Splita, *dinarić*. Pronađeni su ispod lubanje pokojnice. Ukrasne pločice rađene su od tankog brončanog lima s iskanim ukrasima u obliku cvijeta u dva slučaja, ili gotičkim slovom S na jednom primjerku. Dimenzije sačuvane pločice su 16 x 16 mm. Novac grada Splita, *dinarić*, je oštećen.

Av. U polju natpis u tri reda SPA - /AT - IHO, rub novca uništen.

Rv. U sredini krug s križićem, a izvan njega pet sačuvanih pravokutnika.

Grob ispod stečka 19

Orijentacija: I-Z. Grob je pokriven s pet ploča, a na dnu rake je zemlja. Obložen je s dva reda kamena, a na istoku je okomito usadena ploča. Kostur in situ s rukama na prsima. U grobu se nalazilo šest lubanja i veliki broj razbacanih kostiju. *Nalazi:* Kopča za odjeću od brončane žice.

Nalazi izvan grobova

1. U suhozidu sa sjeverne strane crkve, koji je sagrađen pedesetih godina kada je sagrađena i današnja crkva, pronađen je ulomak donjeg dijela prozorske tranzene. Visina 25,5 cm; debljina 7,5 cm; širina 23 cm.

2. U blizini prvog ulomka tranzene, pronađen je jedan manji ulomak gornjeg dijela prozorske tranzene.

3. Na sjeveroistočnom dijelu lokaliteta, na dubini od 120 cm pronađen je akroterij visine 35,5 cm i baze 14 x 15 cm.

4. Ulomak stupa, možda oltarne pregrade. Visina 13 cm, a promjer 14 cm.

5. Novac Venecije, *sold* - 2 kom.

a. *Av.* Natpis u tri reda: ARMATA-ET-MOREA *Rv.* Glava venecijanskog lava s krilima ispod koje se nalazi crta; ispod crte oznaka vrijednosti II, a naokolo natpis S.MARC.VEN.

b. *Av.* Natpis u tri reda: DALM-ET-ALBAN. *Rv.* Glava venecijanskog lava (izlizana) ispod koje se nalazi crta; ispod crte oznaka vrijednosti II, a naokolo natpis SAN.MARC.VEN.

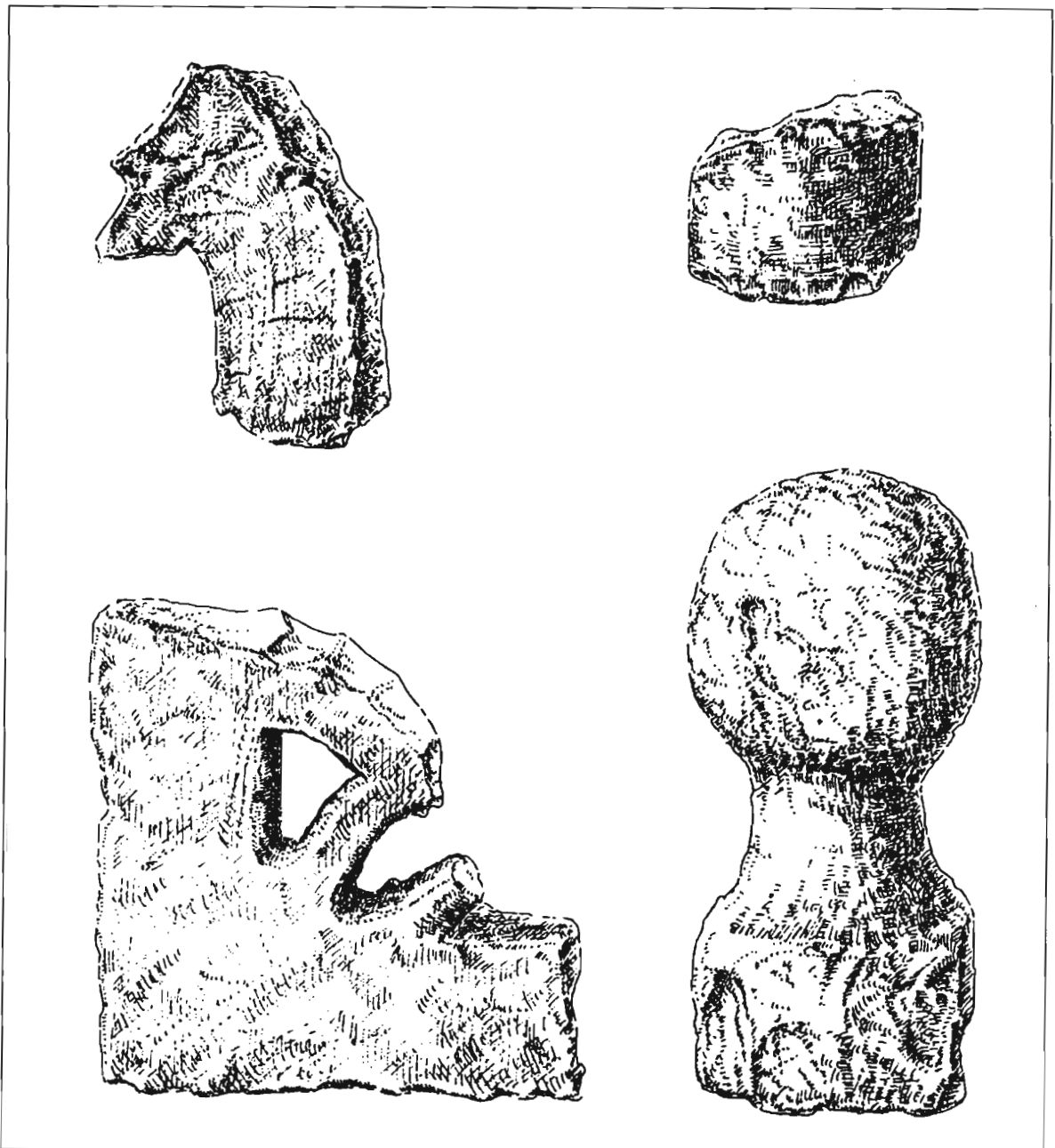
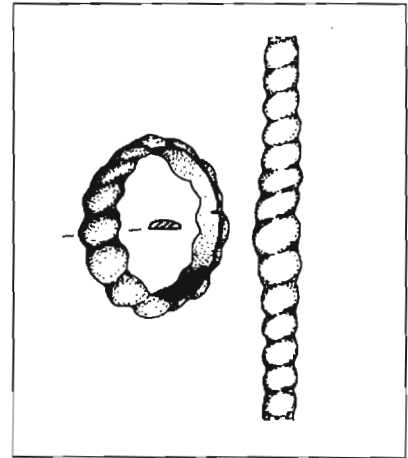
6. Uski izlizani brončani prsten.

7. Brončani prsten, zaglađen s unutrašnje strane a vanjski dio izgleda kao da je tordiran. Unutarnji promjer 19 mm.

8. Četiri čavla, dva veća i dva manja od 16 i 5,5 cm, četverokutnog presjeka sa širokom glavicom nepravilna oblika.

9. Dva potpuno izlizana novčića od kojih jedan ima rupicu za vješanje.

10. Brončani prsten, pronađen ispod stečka br. 22, ali izvan groba. Širine 2 mm i promjera 19 mm.

Analiza

¹⁶ Isto, 111-113.; LJ. KARAMAN, Iskopine društva "Bihać" u Mravincima i starohrvatsko groblje, *RAD JAZU*, 268, Zagreb, 1940., 16-17.

¹⁷ N. JAKŠIĆ, Nakit 14. stoljeća u Hrvatskoj i Bosni, *Radovi filozofskog fakulteta u Zadru*, 23, 1983., 333,334, bilj.10.

¹⁸ M. PETRINEC, Kasnosrednjovjekovno groblje kod crkve Sv. Spasa u Vrh Rici, *SHP*, III/23, 1996., 38-39.

¹⁹ T. BURIĆ, Kaštel Sućurac u srednjem vijeku, Kaštel Sućurac, listopad 1992., 15-16; R. JURIĆ, Kaštel Sućurac od prapovijesti do XX. stoljeća, *Zbornik*, Split, 1992., 144.

²⁰ D. JELOVINA, nav. dj., 113.

²¹ N. JAKŠIĆ, nav. dj., 336, bilj. 11.

Prstenje

²² D. JELOVINA, nav. dj., tab. br. LIV, sl. 4; M. PETRINEC, nav. dj., 110.

²³ A. PITEŠA - A. ŠARIĆ, Starohrvatsko groblje kod Sv. Nikole u Solinu, *Starohrvatski Solin*, Split, 1992., 112, sl. 21; R. JURIĆ, O srednjovjekovnom nakitu kod Crkve Sv. Nikole u Solinu, *VAHD*, 85, 1992., 175.

²⁴ Zahvaljujem kolegi T. Buriću na obavijesti.

²⁵ D. JELOVINA -D. VRŠALOVIĆ, Srednjovjekovno groblje na "Begovači" u selu Biljanima Donjim kod Zadra, *SHP*, III/11,1981., 101, tab.XLIV/54

²⁶ D. JELOVINA, nav. dj., 51-52.

²⁷ ISTI, Kasnosrednjovjekovna nekropola "Greblje" u selu Maljkovu, *SHP*, III/7, 1960., 259,264, tab. I/7 i II/136.

Ukrasne pločice, naljepci, applike

U grobu ispod stećka 14, ispod lubanje pokojnice, pronađena je jedna cijela ukrasna pločica i tri ulomka, te novac grada Splita kovan potkraj 13. stoljeća. Ukrasne pločice radene su od tankog brončanog lima s iskucanim ukrasima u obliku cvijeta ili trokrate krune u dva primjera, te gotičkim slovom S na jednom primjerku, a jedan ulomak je s nejasnim ukrasom. Sačuvana pločica imala je četiri rupice na uglovima za pričvršćivanje, a vidljive su još i dodatne, slabo učinjene dvije po sredini, uz rub lijeve i desne strane. Dimenzije sačuvane pločice su 16 x 16 mm. Prišivene na tkaninu ili kožu, služile su kao ukrasne čeone vrpce (dijademi) ili kao ukrasi na pojasu ili na drugim mjestima na odjeći.¹⁶ Najčešće su izrađene od brončanog i bakrenog lima, a manje od pozlaćena srebra i pozlaćene bronce. Kako su ove nađene u blizini glave, pretpostavljamo da su bile dio dijademe ili možda ukrasa na kapi.¹⁷ Za nas su, za usporedbu, najinteresantniji nalaz te vrste nakita iz groba 442, kod crkve Sv. Spasa u Vrh Rici¹⁸, te s Putalja iznad Kaštel Sućurca.¹⁹ U navedenom grobu kod Sv. Spasa je 1953. godine pronađeno pet ukrasnih pločica, a jedna pločica ukrašena iskucanim ukrasom u obliku cvijeta ili trokrate krune vrlo je slična strožanačkoj pločici. Pločica s gotičkim slovom S identična je s aplikom iz Sv. Jurja na Putalju. D. Jelovina se zalaže za ranu dataciju ukrasnih pločica - dijadema i to u vrijeme od 9. do 11. stoljeća, ali dopušta i mogućnost njihove upotrebe i u kasnijim razdobljima.²⁰ N. Jakšić smatra da dijademe treba datirati kasnije, tj. u 14. stoljeće, a to se pogotovo odnosi na one koji su nađeni ispod stećaka.²¹

Pronađeno je deset prstenova, od toga sedam u grobovima. Možemo ih podijeliti na prstenje s ukrasima, na masivno lijevane i na obično kovane. Ove s ukrasom dijelimo na prstenje sa staklenim okom u vegetabilnim kvačicama i sa staklenim okom u kaloti odnosno kalotama.

Pregledavajući nalaze iz grobova s velike nekropole kod crkve Sv. Spasa u Vrh Rici, uz već spomenutu ukrasnu pločicu iz groba 442, utvrđujemo da je strožanački prsten iz groba 5 ispod stećka, sa zelenim staklenim okom unutar simetrično postavljenih zavnutih kvačica koje izlaze iz biljnog ornamenta, veoma sličan prstenu iz groba IX-IXa iz crkve Sv. Spasa²², s ulomkom gornjeg dijela prstena iz Solina (Sv. Nikola),²³ a u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika se čuva još jedan vrlo sličan prsten, izgubljenog staklenog oka, iz Knina ili okolice bez inventarskog broja.²⁴ Što se tiče ostalog strožanačkog prstenja analogije smo morali potražiti na nekropoli "Begovači" u selu Biljanima Donjim kod Zadra - najmlađa faza,²⁵ te najmlađi nalazi iz nekropole Greblje u selu Maljkovu.²⁶ Strožanački srebrni prsten s pozlatom iz groba 156, vrlo je sličan prstenu iz Begovače - Biljane Donje, koji je pronađen 1952. godine uza zid crkve. Jedan i drugi su izrađeni od srebra, imaju osmerokutno proširenje na gornjem dijelu, promjera 13 mm, u kome je ugraviran mjesec i laticasta zvijezda s pet krakova, te obadva imaju ukrase i sa strane proširenja. Drugi lijevani prsten sa strožanačke nekropole je brončani prsten iz groba 58 za koji smo našli analogije s prstenjem iz groba 7 i 136 nekropole Greblje u Maljkovu.²⁷

Za dva prstena sa staklenom pastom u kaloti nismo pronašli bliže sličnosti, dok se obični kovani prstenovi javljaju gotovo u svim srednjovjekovnim grobljima kod nas.

Na temelju tih saznanja naše najstarije prstenje - prstenje sa staklenim okom, možemo datirati u 14. stoljeće.

“Stakalca su nepravilnog ovalnog, skoro četvrtastog oblika, zelenkaste boje kao boca za vino, debljine točno 1 mm, ravne prednje i stražnje strane.

Prvo stakalce ima poprečni dijametar od 29 mm, a uzdužni (okomit) 27 mm. Neravnog je i oštrog ruba koji je vjerojatno izrezuckan kliještima. Rub je nakošen pod kutem od oko 45° tako da je jedna površina stakalca većih dimenzija od druge.

Obje površine su ravne, nemaju zakrivljenosti, pa za takvo staklo kažemo da je “plan” staklo. To znači da nema dioptrijske jakosti.

Stakalce je loše kvalitete i sadrži nekoliko filiformnih vakuola od kojih su tri duge skoro 1 mm, a ostale su manje. Nalaze se i tri mjesta sa zrcima, najvjerojatnije pijesak koji je sastavni dio smjese od kojih je izliveno staklo.

Drugo stakalce je još grublje obrađeno. Skoro je četvrtasto. Poprečni dijametar po sredini iznosi 28,5 mm, a okomiti oko 27,7 mm. Rubovi stakalca su također neravno izrezuckani pod kutem od oko 45°.

I ovo je stakalce iste, slabe kakvoće, s izduženim vakuolama. Tri neprozirna točkasta mjesta, odnosno zrnca pijeska nalaze se periferno, uz rubove, tako da je centralni dio stakalca bolji od onoga kod prvog. Dioptrijska jakost stakla je također 0.²⁸

Dio sačuvanog limenog brončanog okvira ima s unutrašnje strane dva žlijeba - utora za stakalca. S vanjske strane, na okviru između žljebova je zalemljen komad deblje željezne žice na koju je prethodno rijetko namatana tanka žica. Kada su stakalca pronađena pomišljalo se da se radi o naočalima, a tek kasnije, pomnijim proučavanjem metalnog okvira te davši stakalca na ekspertizu prof. dr. sc. Vjekoslavu Dornu, oftalmologu, koji se bavi poviješću naočala, utvrđeno je da se ne radi o naočalima. Ovim putem još jednom zahvaljujem prof.dr.sc. V. Dornu.

U grobu 153 na nekropoli u Strožancu pronađen je medaljon koji za sada možemo uspoređivati jedino s medaljonom s nekropole kod crkve Sv. Spas u Vrh Rici, grob 289. Vrhrički medaljon sastoji se od dva stakalca, promjera 17 mm, ovalnog oblika, zelenkaste boje, ravne površine, oštrog ruba, najvjerojatnije izrezuckanog kliještima. Limeni brončani okvir je potpuno sačuvan i pojačan žicom na koju je prethodno namotana tanka žica. Žica za pojačanje okvira završava ušicom, na koju je obješen križ jednakih krakova. Na strani suprotnoj križu nalazi se ušica za vješanje medaljona. U prvo se vrijeme pomišljalo da se između stakalaca nalazi obojena sličica. Pomnijim ispitivanjem ustanovljeno je da je najvjerojatnije jedno stakalce oslikano sa stražnje strane, a drugo stakalce je štitilo boju.²⁹

Na strožanačkim stakalcima, međutim, nema tragova boje pa se vjerojato između stakalaca nalazila sličica na papiru koja je s vremenom propala.

Medaljon

²⁸ U prvo vrijeme dok smo mislili da se radi o naočalima, stakalca smo dali na pregled dr. Veneri Lakoš-Krželj, oftalmologu na Klinici za očne bolesti u KBC “Firule” u Splitu. Ona je pregledala stakalca i napisala izvještaj, te joj još jednom zahvaljujemo.

²⁹ Zahvaljujem konzervatoru Marku Rogošiću koji mi je skrenuo pozornost na ovaj nalaz i koji ga je istražio; M. PETRINEC, nav. dj., 28.

Krunice

U grobu 130, te u grobu ispod stećka 6 pronađeno je po jedanaest koštanih zrna brojanice, a u grobu ispod stećka 7 bilo ih je 42 komada. Ukupno su u tri strožanačka groba pronađena 64 koštana zrna brojanice, raznih veličina i izgleda.

Osim nedavnih nalaza zrna brojanice na Putalju,³⁰ u crkvi Sv. Kuzme i Damjana u Kaštel Gomilici, prilikom arheoloških istraživanja 1975. godine, pronađene su brojanice u grobovima,³¹ a vjerojatno najstariji poznati nalaz brojanice u grobu kod nas potječe iz Nina.³²

Kopče za odjeću

Na strožanačkom groblju pronađeno je sedam kopči za odjeću. Šest ih je napravljeno od brončane žice a jedna kopča je srebrna. Ove je kopče teško vremenski odrediti jer ih u uporabi nalazimo od ranog srednjeg vijeka do danas, a da nisu bitno izmijenile svoj izgled.

Medaljice

U grobu 102 pronađene su dvije medaljice, a jedna u grobu 155. Nosile su se oko vrata ili vješale na krunicu. Masovno su se proizvodile i rijetko im se zna majstor medaljar.³³

Na medaljici na kojoj je lik Sv. Ante Padovanskog natpis je uokolo, a pri dnu aversa piše ROMA, po čemu zaključujemo da je medaljica radena u kojoj rimskoj kovnici. Na ostalim našim medaljicama nema natpisa.

S obzirom na ovo malo što znamo o medaljicama, te na vrijeme ukopa na strožanačkom groblju, možemo ih ipak datirati u 17.-18. stoljeće.

Novac

Pronađen je dosta oštećen, srebrni novac grada Splita, dinarić, kovan potkraj 13. stoljeća,³⁴ te dva bakrena venecijanska novca, vrijednosti dva solda iz 17. stoljeća.³⁵ Dva novca su potpuno izlizana, tako da im ne možemo ustanoviti porijeklo.

Stećci

Na strožanačkom groblju otkriveno je 28 stećaka. To su obrađeni stećci-ploče, grubi stećci-preklopnice i obilježeni stećci-ploče, prema podjeli A. Škobalja,³⁶ a jedan stećak je sa zaobljenim licem. Dio stećaka je pod utjecajem atmosferilija prilično oštećen. Samo na tri stećka nalazimo ukrase. Stećku 3 namjerno je otučeno 2/3 lica, a vjerojatno je i on bio ukrašen.

Stećak 1 djelomice je obrađen i oštećen atmosferilijama. Na njemu se nazire gornji dio mača - halčak, nakrsnica i dio dvo-sjeklog sječiva (oko 1/3). Debljina ploče je 10 cm, širina 52 - 72 cm, a dužina 175 cm.

Stećak 7 je obrađena ploča s uklesanim polumjesecom i kosiorom. Debljine je 20,5 cm, širine 68, i dužine 182 cm.³⁷

Treći ukrašeni stećak je danas oltarna menza, na vanjskom oltaru uz južni zid crkve. Na njemu je uklesan kosir i zvijezda u obliku cvijeta sa četiri laticе.³⁸ Dužine je 204 cm, širine oko 70 cm, (kako je stećak jednom stranom ukopan u zid crkve, nije moguće izmjeriti točnu širinu).

U priobalju Poljica nalazimo stećke, ali ne u takvom broju kao drugdje u Poljicima.

Stećak kao oltarnu menzu nalazimo i u crkvi Sv. Marka u

³⁰ T. BURIĆ, nav. dj., 16.

³¹ Zahvaljujem na obavijesti kolegi Franku Orebu.

³² L. JELIĆ, *Dvorska kapela Sv. Križa u Ninu*, Zagreb, 1911., 10-11.

³³ I. MIRNIK, Trsatske medaljice, *Dometi*, 25 (11/12), 1992., 501-506, ujedno zahvaljujem kolegi I. Mirniku na korisnim savjetima.

³⁴ I. DOLENEC, *Hrvatska numizmatika*, Zagreb, 1993., 68.

³⁵ Isto, 99.

³⁶ A. ŠKOBALJ, *Obredne gomile*, Sveti križ na Čiovu, 1970., 223,238.

³⁷ A.ŠKOBALJ, nav. dj., 186-187; D. VLAŠIĆ, nav. dj.,177.

³⁸ Isto

Dučama pod Stomoricom.³⁹ Na oltarnoj menzi u plitkom reljefu se vidi isklesan kosir i polumjesec sa šesterokrakom zvijezdom.

Motiv kosira na stećcima je relativno čest, pa ga uz već spomenuto mjesto nalazimo na groblju uz samu obalu, ispred ulaza u crkvicu Sv. Martina u Podstrani,⁴⁰ te na starom jeseničkom groblju na Sustipanu.⁴¹

Motiv polumjeseca i zvijezde na stećcima sa strožanačkog groblja je jedan od najraširenijih simbola i najčešćih ukrasa na stećcima.⁴²

Prikaz mača na stećcima nije tako čest, a na području Poljica nalazimo ga kod Sv. Klimenta u Gornjem Sitnom,⁴³ u Gatima - lik konjanika s mačem,⁴⁴ te na groblju u Trnbusima.⁴⁵

Stečke u Dalmaciji možemo datirati u vrijeme od 14. pa do svršetka 15. stoljeća, a poslije turskog osvajanja više ih ne nalazimo.⁴⁶

Pronađena su dva ulomka prozorske tranzene, a s obzirom da su iste debljine, vjerojatno pripadaju istoj tranzeni. Veći komad, ugao sa sačuvanim licem, naličjem, bočnom i donjom stranom visine 25,5 cm, debljine 7,5 cm i širine 23 cm, pripadao je prema tragovima žbuke lijevom donjem uglu tranzene. Drugi je komad - ulomak luka, kome su s donje strane tragovi perforacije, pripada gornjem dijelu tranzene.

Našoj tranzeni su slični ulomci iz crkve Sv. Nikole kraj Poveljane na otoku Pagu,⁴⁷ te ulomci tranzene iz crkve Sv. Ivana na južnom dijelu Dugom otoka.⁴⁸

Tranzena je pripadala najvjerojatnije prvotnoj ranosrednjovjekovnoj strožanačkoj crkvi Sv. Marije, čiji bi se ostaci trebali nalaziti ispod današnje crkve.

Na sjeveroistočnom dijelu lokaliteta pronađen je akroterij visine 35,5 cm. Glavica, vrh ili akroterij - samostalni kameni ukras nalazimo u ranom srednjem vijeku kao završetak krova kupole svetišta crkve Sv. Pelegrina u Savru na Dugom otoku,⁴⁹ ili kao vrh četverostrane piramide iznad kupole Sv. Mihovila u Pakljeni na Šipanu.⁵⁰ Kasnije akroterij nalazimo kao ukras zvonika na preslicu kod Sv. Duha u Škripu,⁵¹ ili Sv. Kuzme i Damjana u Kaštel Gomilici.⁵² Prilikom istraživanja ranoromaničke crkve Sv. Vida na Vidovoj gori također je pronađen akroterij.⁵³

Strožanački akroterij kao i tranzena najvjerojatnije je pripadao prvotnoj srednjovjekovnoj crkvi.

Dva ulomka prozorske tranzene, akroterij i možda ulomak stupića koji su pronađeni tijekom arheoloških istraživanja pripadaju vjerojatno prvotnoj ranosrednjovjekovnoj crkvi. Za nju nemamo drugih arheoloških dokaza pa i pretpostavljamo da se ta građevina nalazila na mjestu današnje crkve. Uz tu prvotnu crkvu trebalo bi biti i groblje gdje su se pokapali težaci koji su ovdje živjeli i obrađivali zemlju koja je bila u vlasništvu bogatih splitskih obitelji. Kasnije neke obitelji svoju zemlju ostavljaju samostanu Sv. Stjepana "pod borovima" u Splitu, a težaci ostaju raditi za novog vlasnika. Samostan je uz morsku obalu imao svoj kaštel u koje je

³⁹ A. LAUŠIĆ, *Postanak i razvitak poljičke kneževine*, Split, 1991., 200; A. ŠKOBALJ, nav. dj., 179-181.

⁴⁰ D. VLAŠIĆ, nav. dj., 173; A. LAUŠIĆ, nav. dj., 201; A. ŠKOBALJ, nav. dj., 187.

⁴¹ A. ŠKOBALJ, nav. dj., 181.

⁴² A. ŠKOBALJ, nav. dj., 229.

⁴³ Isto., 191, sl. 137.

⁴⁴ Isto., 203.

⁴⁵ Isto., 213.

⁴⁶ L. KATIĆ, Stećci u Imotskoj Krajini, *SHP*, III/3, 1954., 167.

Tranzena

⁴⁷ I. PETRICIOLI, Crkva Sv. Nikole kraj Poveljane na otoku Pagu, *SHP*, III/8-9, 1963., 172-173, sl. 5.

⁴⁸ ISTI, "Ecclesia sanctorum Iohannis et Victoris Tilagi", *SHP*, III/16, 1986., 105, tab. VIII.

Akroterij

⁴⁹ ISTI, Spomenici iz ranog srednjeg vijeka na Dugom otoku, *SHP*, III/3, 1954., 54.

⁵⁰ J. POSEDEL, Predromanički spomenici otoka Šipana, *SHP*, III/2, 1952., 125, sl. 7 i 8.

⁵¹ D. DOMANČIĆ, Srednji vijek, *Brački zbornik*, 4, 1960., 124.

⁵² D. MARASOVIĆ - M. SUMIĆ, Sv. Kuzma i Damjan u Kaštel Gomilici, *Obnova baštine*, 1, Split, 1993.

Završna razmatranja

⁵³ M. ZEKAN - H. GJURAŠIN, Brač, Vidova gora - Sveti Vid, zaštitno istraživanje i konzervacija ostataka romaničke crkve, *Obavijesti HAD-a*, 24, 2/1992., 60; H. GJURAŠIN, Horizont ranoromaničke arhitekture na otoku Braču s posebnim

odsjedao samostanski opat sa svojom pratnjom kada je dolazio u obilazak posjeda.⁵⁴

Prvo poznato naselje u blizini je Opaće selo, koje se nalazilo u zapadnom dijelu Strožanca, a postojalo je sve do sredine 16. stoljeća, odnosno do dolaska Turaka.⁵⁵ Iako se Opaće selo spominje u dokumentima tek 1431. godine, ono je vjerojatno ipak bilo starije. Inače na našoj nekropoli nije nađen niti jedan grob koji bi na temelju nalaza mogli datirati prije od 14. stoljeća.

Glavnina grobnog fundusa na nekropoli u Strožancu je nakit, tj. prstenje, a najljepši prsten, izrađen od srebra s zelenim staklenim okom u vegetabilnim kvačicama, veoma je sličan spomenutom prstenu s nekropole kod crkve Sv. Spas u Vrh Rici koji se datira u svršetak 14. stoljeća. Taj prsten, ukrasne pločice - dijadi, te novčić grada Splita su najstariji nalazi strožanačke nekropole.

Krunica ili brojanica je uobičajna niska od šest većih i 53 manja zrna ili kuglice, te križa na kraju.

Perlice naših brojanica nađene su tijekom istraživanja 1991. godine, i to u grobu djeteta (grob 130), u grobu muškarca (grob 6 ispod stečka) i u grobu žene (grob 7 ispod stečka). Razlikuju se od današnjeg uobičajnog izgleda krunice veličinom zrna.

L. Jelić je 1911. godine objavio nalaze iz Nina, gotovo identične s našim brojanicama. Donosi ih kao ogrlice, a zanimljivi su njegovi zaključci: "Svi su komadići od bjelokosti, koja je od davnine većim dijelom poprimila tamno - crvenkastu boju. Sva su zrna okomito narezana, na onaj način, kako se u Palestini izrađivalo niske od kokosovine za brojanice, ogrlice ili zašaknice."⁵⁶ Godine 1992. na Putalju su također pronađena slična zrna brojanice, koje T. Burić datira u 16. stoljeće i pretpostavlja da su iz groba svećenika.⁵⁷ Godine 1975. prilikom arheoloških istraživanja u crkvi Sv. Kuzme i Damjana u Kaštel Gomilici, također su pronađene krunice u grobovima. Neka zrna su istovjetna s našima.⁵⁸ S obzirom na dva slučaja gdje su ostaci krunice pronađeni u grobu ispod stečka, te na vrijeme turskog osvajanja, naše brojanice možemo datirati u 15. ili možda u početak 16. stoljeća.

Medaljice su produkt masovne proizvodnje i nalaze se relativno češće u kasnosrednjovjekovnim grobovima. Ove naše su skromniji rad i valja ih datirati u 17/18. stoljeće.

Medaljon iz groba 153, prema našim spoznajama, rijedak je nalaz u grobovima i možemo ga usporediti jedino sa sličnim vrhričkim medaljonom. Može se datirati u vrijeme nastanka naših medaljica.

Otkriveno je 28 stećaka, od kojih su tri ukrašena, a deset ih je bilo obrađeno. Preostalih 15 stećaka su jednostavne ploče ili blokovi kamena, od atmosferilija jako oštećeni. Naši stećci ničim se posebno ne razlikuju od ostalih stećaka u Poljicima, odnosno u priobalju. Najvećim dijelom su bez ukrasa, a malobrojni imaju uglavnom skromne ukrase.

Razmatrajući opće karakteristike groblja te analizom grobnih nalaza, došli smo do spoznaja da je nekropola trajala od 14. pa do svršetka 18. stoljeća.

Ni vladavina Turaka ne prekida funkciju nekropole, jer se zahvaljujući obližnjim solinama⁵⁹ ne prekida ni gospodarski život

osvrtnom na crkvu Sv. Vida na Vidovoj gori, *Radanje prvog hrvatskog kulturnog pejzaža*, Zagreb, 1996., 351-353.

⁵⁴ D. VLAŠIĆ, nav. dj., 48,49.

⁵⁵ Isto., 47-49.

⁵⁶ L. JELIĆ, nav. dj., 10-11.

⁵⁷ T. BURIĆ, nav. dj., 16.

⁵⁸ Nalazi nisu objavljeni, a na informaciji zahvaljujem kolegi F. Orebu.

⁵⁹ D. VLAŠIĆ, nav. dj., 77.

Podstrane.⁶⁰ Pokapanja na ovom groblju prestaju krajem 18. ili početkom 19. stoljeća.⁶¹

Stožanačko groblje je prvo kasnosrednjovjekovno groblje u Poljicima, koje je stjecajem okolnosti, zahvaljujući poduzetnom mjesnom svećeniku don Anti Čotiću, najvećim dijelom, osim prostora s južne strane crkve, sustavno istraženo.*

⁶⁰ Isto, 79.

⁶¹ Isto, 178.

*Arhitektonski snimak lokaliteta, kasnosrednjovjekovnog groblja, izradili su Mario Sumić i Igor Bikić iz Zavoda za zaštitu spomenika kulture - Split (danas: Državna uprava za zaštitu kulturne baštine - Povjerenstvo Split).

Na kraju zahvaljujem: preparatoru Marku Rogošiću, koji je izvršio zaštitu svih metalnih nalaza, te izradio crtež dinarića; Maji Fabjanac i Silvani Juraga, koje su izradile ostale crteže; fotografima Zoranu Alajbegu i Zlatku Sunku, te Državnoj upravi za zaštitu spomenika kulture na fotografijama lokaliteta iz 1954. godine.

The results are published of archaeological excavations of the late mediaeval cemetery at Stožanac surrounding the present Church of Our Lady of the Rushes. A total of 191 graves were excavated and systematically documented from 1990 to 1993. Also discovered were 28 stećci (mediaeval tombstones), three of them with ornamentation. Grave goods were discovered in fifteen graves, and several objects were also found outside of the graves. The earliest finds were decorative platelets — perhaps sections of a diadem, a ring with a glass eye in symmetrically placed books, and a coin of the city of Split. On the basis of the finds, burial took place at the cemetery from the 14th to the end of the 18th century.

*The Late
Mediaeval
Cemetery at
Stožanac
Next to the
Church of Our
Lady of the
Rushes.*